

УДК 796:37378:796.147.88

DOI: 10.31499/2307-4914.1(27).2023.278754

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ В ПРОЦЕСІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

Віктор Дісковський, заслужений працівник освіти України, викладач кафедри теорії і методики фізичного виховання, Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка.

ORCID: 0000-0002-9729-3609

E-mail: vdiskovskij@gmail.com

Микола Пилипенко, викладач кафедри теорії і методики фізичного виховання, Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка.

ORCID: 0000-0002-8742-7773

E-mail: pilipenko828@gmail.com

У статті актуалізовано проблеми формування соціальної відповідальності майбутніх учителів фізичної культури Нової української школи в процесі педагогічної підготовки. Метою дослідження є аналіз інноваційних підходів до організації педагогічної практики в умовах реформи Нової української школи та формування у студентів фізкультурних вузів соціальної відповідальності. Дана характеристика соціальної відповідальності як інтегрованої професійної якості учителя. В результаті дослідження проведено аналіз сучасних підходів для організації педагогічних практик.

***Ключові слова:** соціальна відповідальність; майбутні учителі фізичної культури; Нова українська школа; педагогічна практика; педагогічні умови; завдання; етапи.*

FORMATION OF SOCIAL RESPONSIBILITY OF FUTURE TEACHERS OF PHYSICAL CULTURE OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL IN THE PROCESS OF PEDAGOGICAL PRACTICE

Viktor Diskovsky, Honored Education Worker of Ukraine, Lecturer of the Department of Theory and Methodology of Physical Education, Hlukhiv National Pedagogical University named after Oleksandr Dovzhenko.

ORCID: 0000-0002-9729-3609

E-mail: vdiskovskij@gmail.com

Mykola Pylypenko, Lecturer of the Department of Theory and Methodology of Physical Education, Hlukhiv National Pedagogical University named after Oleksandr Dovzhenko.

ORCID: 0000-0001-9964-9130

E-mail: pilipenko828@gmail.com

The article updates the problems of the formation of social responsibility of future teachers of physical culture of the New Ukrainian School in the process of pedagogical training. The special role of pedagogical practice as an important condition of professional training of students is theoretically substantiated. The characteristic of social responsibility as an integrated professional quality of a teacher is given. The purpose of the study is to analyze innovative approaches to the organization of pedagogical practice in the context of the implementation of the New Ukrainian School reform and the formation of social responsibility as an important professional quality of a teacher in students of physical education institutions. In the process of research, methods of theoretical analysis of scientific literature were used: generalization, formalization, abstraction, synthesis, which are used in pedagogy. As a result of the study, an analysis of promising modern pedagogical approaches that can be used in the organization of various types of pedagogical practices was carried out. Defined tasks, forms of work organization in the process of practical training. The main conditions for the formation of social responsibility of the future teacher of the New Ukrainian School include: goal-directed activity, construction of work content, ensuring high student activity and humane benevolent relationships in the "teacher, teacher – student" system, awareness of the practical significance of the lessons. The formation of social responsibility in students in the process of organizing and conducting pedagogical practices includes the following stages: preparatory (developing a strategy for the organization of practice, distribution of responsibilities), propaedeutic (updating the theoretical knowledge of intern students), main (implementation of assigned tasks), final (summing up completed work).

Key words: social responsibility; future physical culture teachers; New Ukrainian school; pedagogical practice; pedagogical conditions; tasks; stages; professional qualities.

Соціально-економічні зміни в суспільстві, зміцнення державності України і поступова її інтеграція до європейського освітнього простору ставлять особливі умови та вимоги до професійної підготовки майбутніх учителів, в тому числі і вчителів фізичної культури. Одним із важливих розділів майбутніх вчителів фізичної культури є педагогічна практика та її зв'язок з теоретичними знаннями.

Педагогічна практика є невід'ємною складовою навчально-виховного процесу закладу вищої освіти, під час проходження якої відбувається всебічний розвиток і формування майбутнього вчителя. Це перша серйозна перевірка готовності вчителя присвятити своє життя справі навчання та виховання підростаючого покоління.

Важливості практичної підготовки майбутніх учителів в загальній професійній підготовці присвячені наукові публікації О. Абдуліної, І. Зязюна, В. Ковальчука, Л. Пшенічної, О. Савченко та інших. Результати досліджень свідчать про те, що педагогічна практика є важливим розділом у системі професійної підготовки майбутніх учителів, в процесі якої студенти формують необхідні практичні уміння та навички організації освітнього і виховного процесів в навчальних закладах. В процесі педагогічної практики студенти мають можливість отримати досвід спілкування з школярами, батьками, учителями, формувати і вдосконалювати необхідні в педагогічній діяльності професійні уміння та особистісні якості.

Значущість соціальної відповідальності для студента полягає в тому, що тільки фахівець високого рівня культури, який володіє глибокими знаннями, вміннями, навичками, здатний вирішувати завдання сталого розвитку суспільства, країни. При цьому в основі розвитку соціальної відповідальності у студентів як майбутніх професіоналів покладено показники відповідального ставлення до виконання майбутніх професійних завдань на користь суспільства, прагнення бути корисним для своєї країни, відповідальність за перспективи професійної та особистісної успішності. Таким чином, соціально-виховна робота закладу вищої освіти нині покликана сформувати позитивне ставлення до відповідальної поведінки молоді людини в цілому і в

конкретній області професійної діяльності, усвідомленому сприйнятті і прийнятті пропонуваного суспільством, конкретним соціумом моральних вимог.

Метою статті є аналіз інноваційних підходів до організації педагогічної практики в умовах виконання реформи Нової української школи та формування у студентів фізкультурних спеціальностей соціальної відповідальності як важливої професійної якості вчителя.

Даний етап реформування освіти, усіх її ланок суспільного життя ставить нові вимоги до вирішення проблем професійного становлення особистості вчителя, у тому числі і до формування соціальної відповідальності вчителя, від якого великою мірою залежить майбутнє суспільства.

При проведенні теоретичного дослідження нами з'ясовано, що проблема відповідальності педагога була актуальною в усі часи. У своїх наукових працях автори роблять спробу розкрити роль педагога в житті суспільства, у долі конкретної особистості, аналізують найсуттєвіші обов'язки вчителя, які полягають у високому покликанні служити Батьківщині і рідному народові, розкривають педагогічні умови та шляхи формування відповідальності педагога.

О. О. Олійник [5] визначає соціальну відповідальність учителя як інтегральну професійну якість особистості педагога, що включає в себе усвідомлення суспільної значущості своєї діяльності; відмінне знання своїх професійних функцій, володіння вміннями й навичками педагогічної діяльності; цілеспрямованість, наполегливість, ініціативу, самостійність і творче ставлення до справи.

Соціальна відповідальність репрезентується трьома визначальними ознаками: внутрішньою мотивацією, глибокими знаннями, достатніми вміннями соціально-значущих вчинків, дій та адекватною поведінкою.

Соціальна відповідальність розглядається викладачами університету як одна із провідних професійних та громадських якостей сучасного вчителя. Методологічними основами педагогічного дослідження проблеми формування соціальної відповідальності вчителя Нової української школи у процесі його професійно-педагогічної підготовки слід вважати: детальний аналіз і характеристику соціальної відповідальності як філософської, соціологічної та психологічної проблеми, усвідомлення ролі та місця відповідальності в структурі особистості, визначення цілей та завдань формування соціальної відповідальності як важливої професійної якості педагога [5].

Якість формування соціальної відповідальності як важливого показника професіоналізму вчителя великою мірою залежить від педагогічних умов, дотримання яких при організації навчально-пізнавальної діяльності стимулює розвиток соціальної відповідальності студентів і підвищує її роль у професійному становленні майбутніх педагогів.

При проведенні дослідження та на основі аналізу наукових праць нами теоретично виділено пріоритетні педагогічні умови та шляхи формування соціальної відповідальності студентів університету – майбутніх учителів: в процесі оволодіння теоретичних знань з навчальних дисциплін; засобами виховної роботи; спрямованість різних видів педагогічних практик на формування соціальної відповідальності та відповідальної поведінки.

Тому, як уже зазначалося, однією з важливих педагогічних умов підвищення ефективності прояву соціальної відповідальності майбутнього вчителя є спрямованість

педагогічної практики на формування навичок соціально відповідальної поведінки у студентів педагогічного університету, у ході якої вони мають нагоду об'єктивно оцінити свої можливості, готовність виконувати професійні обов'язки, коректувати їх, проявляти відповідальне ставлення до педагогічної праці. В процесі проходження студентами різних видів практик планується і реалізується виховна робота, яка спрямована на формування їх активної життєвої позиції, обсягу моральних та інших якостей майбутнього педагога.

Мета педагогічної практики майбутніх учителів фізичної культури спрямована на формування необхідних практичних умінь і навичок та вирішує цілий спектр функцій: адаптаційну, навчальну, виховну, розвивальну, діагностичну.

На основі аналізу сучасних психологічно-педагогічних досліджень із проблеми підготовки майбутнього вчителя Нової української школи (А. Алексюка, В. Андрющенка, І. Зязюна, В. Кременя, В. Кузя, Є. Карпова, К. Крутій, О. Сухомлинської, О. Савченко та інших) нами визначено педагогічні вимоги до організації практики, яких слід дотримуватися з метою формування соціальної відповідальності у студентів: розробка засобів діагностики і критеріїв рівня сформованості соціальної відповідальності студентів в процесі розробки програми з педагогічної практики та педагогічних завдань; у визначенні форм звітності та контролю; у побудові завдань для студентів із високим, достатнім, середнім та низьким рівнями сформованості соціальної відповідальності; у проведенні настановних конференцій із метою уточнення та конкретизації завдань програми практики; у виборі баз різних видів практики з урахуванням можливості їх позитивного впливу на процес формування соціально відповідальної особистості студента; у забезпеченні керівництва практикою досвідченими викладачами університету і кваліфікованими вчителями на базі яких відбувається практика; у проведенні науково-методичних консультацій зі студентами, систематичний контроль за виконанням завдань програми; організація колективного обговорення й аналізу; у самоаналізі й самооцінюванні рівня сформованості відповідального ставлення студентів до підготовки, проведення практики, виконання завдань викладачів, оформлення звітної документації, підведення підсумків педагогічної практики в напрямку реалізації завдань досліджуваної проблеми [2; 4; 6; 7].

Згідно з навчальним планом підготовки вчителів за спеціальністю «Фізична культура та організація спортивно-масової і туристичної роботи» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, передбачено такі основні види практики:

- безвідривна навчально-методична практика;
- практика на робочому місці вчителя;
- практика в літніх оздоровчих таборах;
- навчально-виробнича практика на робочому місці вчителя.

Під час розробки експериментальної методики проаналізовано мету, завдання і зміст різних видів педагогічної практики відповідно до цілей і завдань процесу формування соціальної відповідальності майбутнього вчителя.

У ході формувального етапу педагогічного експерименту ми не мали можливості змінити логіку проведення різних видів практики. Щоб активізувати роботу з формування соціальної відповідальності у студентів, ми намагалися ввести зміни до процесу підготовки майбутніх учителів перед проведенням різних видів практики, включити до змісту практики спеціально розроблені практичні завдання,

передбачити активні методи та прийоми обговорення результатів практики.

Досвід відвідування занять студентів-практикантів показує, що якість залежить від вибору бази педагогічної практики, оптимізації і реалізації сучасних методів і прийомів роботи в умовах навчальних закладів освіти, рівня педагогічної майстерності викладачів та учителів, які спонукають студентів до активної і творчої діяльності в процесі виконання завдань практики, спрямовують і формують в них відповідальність, цілеспрямованість та сумлінне ставлення до виконання професійних обов'язків. Вказані чинники є критеріями визначення професійної придатності майбутнього вчителя фізичної культури, впливають на професійне становлення в умовах реалізації концепції Нової української школи. Тому в процесі підготовки до формування етапу педагогічного експерименту нами було ретельно відібрані школи, класи у яких будуть проходити практику студенти експериментальних груп нашого дослідження, проведена підготовча робота з учителями фізичного виховання, які проводять уроки в експериментальних класах, викладачами кафедри теорії і методики фізичного виховання університету, методистами, керівниками груп залученими до проведення практики.

Одним з важливих елементів педагогічної практики є організація виховної роботи з учнями в позаурочний час.

Під час практики майбутні педагоги мають можливість познайомитися з педагогічним досвідом учителів щодо організації позакласної виховної роботи учнів молодшого, середнього та старшого шкільного віку, із специфікою її планування та проведення, а також самостійно організовувати різні форми виховної роботи з школярами. З метою підвищення ефективності даного елементу практики на процес формування соціальної відповідальності студентів у її організацію, проводилася велика підготовча робота. Так, за місяць до проведення практики зі студентами (крім спільної настановчої конференції), проводилися інші заходи, які були спрямовані на успішну діяльність студентів в позашкільній і позаурочній роботі. Такі заняття проводилися нами на базі шкіл у формі педагогічних майстерень, кращими вчителями школи й не тільки фізичного виховання, а і вчителями інших предметів, керівниками гуртків Центру позашкільної роботи.

При проведенні безвідривної педагогічної практики, педагогічні майстерні у нашому експерименті спрямовані на те, щоб нейтралізувати чинники, які спричиняють високу ситуативну тривожність практикантів, їхнє надмірне хвилювання, вселити їм впевненість у професійних уміннях і задатках, адже саме з їх допомогою створюються оптимальні умови переходу від навчально-пізнавальної до професійної діяльності [9].

Продуктивність цієї форми організації підготовчої роботи до педагогічної практики полягає в тому, щоб увага й активність студентів другого курсу спрямовувалася на оволодіння системою педагогічної діяльності, виробленні впевненості у власних можливостях.

На першому занятті, яке проводилося у формі бесіди-консультації, викладач, класний керівник, учитель фізичного виховання, методист практики детально ознайомили студентів із специфікою практики, детально проаналізували основні завдання, чітко сформулювали вимоги до студентів, яких вони повинні дотримуватися на різних етапах практики (підготовчу, основну, підсумкову).

Інші заняття були присвячені формуванню у студентів умінь складання плану-

конспекту уроку; підбору змістовного матеріалу до відповідного уроку; на формування психологічної стійкості в спілкуванні з учнями, вільно користуватися вербальними та невербальними засобами спілкування; на створення досвіду в організації та проведенні різних форм та методів виховної роботи з учнями; на вирішення і розв'язання проблемних педагогічних ситуацій. Серед доцільних методів підготовки студентів до педагогічної практики, які включалися до педагогічних майстерень, використовувалися методи ігрового проектування і моделювання окремих частин уроку з їх аналізом, проведення імітаційних засобів з елементами виховної взаємодії, створення педагогічних ситуацій і шляхи їх вирішення, ділові ігри, майстер-класи за спеціальною тематикою.

Після завершення підготовчого етапу студенти включились у реальний процес проведення практики з позакласної виховної роботи. Діяльність майстерень інтегрувалася в педагогічну діяльність навчальних закладів.

Багаторічний досвід організації практики на зразок педагогічних майстерень дає підстави стверджувати, що у процесі експериментального навчання вони вирішували такі завдання: поглиблювали й закріплювали теоретичні знання, здобуті на аудиторних заняттях; забезпечували зв'язок теоретичних знань із фахових дисциплін з реальним педагогічним процесом, беручи за основу знання, здобуті з педагогіки, психології, методик викладання, студенти готувалися до проведення навчально-виховної роботи в перших-четвертих, п'ятих-дев'ятих, десятих-одинадцятих класах із використанням методів, форм і видів робіт, які сприяють пізнавальній діяльності школярів різного віку; виховували стійкий інтерес до педагогічної діяльності; збагачували індивідуальний досвід студентів за рахунок отримання нових емпіричних узагальнень про педагогічний процес і діяльність учителя; дали змогу студентам сформулювати уявлення про власні педагогічні здібності; особистісні якості; формувати педагогічні уміння й навички [1; 3; 8].

У ході практики нами були визначені ефективні умови впливу педагогічних майстерень на процес формування соціальної відповідальності майбутнього вчителя Нової української школи:

1. Цілеспрямованість діяльності учасників педагогічної майстерні на формування вчителя-професіонала, активного, творчого, відповідального.
2. Побудова цікавого змісту роботи педагогічно майстерні відповідно до професійних позицій і досвіду вчителя.
3. Забезпечення високої активності студентів на формування професійної умілості.
4. Забезпечення гуманних доброзичливих взаємин у системі «викладач, вчитель – студент», широкого позитивного ставлення до студентів.
5. Практична значущість проведених занять, що передбачає допомогу в подоланні психологічних проблем.

З метою формування у студентів соціальної відповідальності іншою нетрадиційною технологією проведення педагогічної практики була «Педагогічна розвідка», в основу якої покладена система педагогічних завдань, що визначали зміст практики студентів третього курсу. Така технологія є комплексною, до її складу включали метод гри, мозковий штурм, роботу в групах, обмін ідеями.

Ця робота здійснювалася за наступними етапами:

1. Підготовчий етап проводився за тиждень до початку практики і передбачав:

вироблення стратегії організації практики методистом, керівником практики, спільно з адміністрацією та вчителями фізичного виховання школи, в якій мала проводитись практика; організацію студентів до виконання діяльності в період практики; постановка перед ними цілей і завдань практики, мотивація їхньої роботи, розподіл ролей між учасниками «Педагогічної розвідки». Ролі розподілялися наступним чином: командир розвідувальної групи, головний експерт і консультант-викладач; заступник командира – студент; провідники – заступник директора школи з виховної роботи, вчителі фізичного виховання; розвідувальні загони на чолі з командиром – групи студентів, розподілені за конкретними класами. Командир (методист, керівник-практикант) ознайомлював студентів з основними функціями та змістом діяльності всіх учасників відповідно визначених ролей.

2. Пропедевтичний етап передбачав актуалізацію теоретичних знань студентів-практикантів, необхідних для виконання ними взятих на себе ролей. На цьому етапі увага акцентувалася на самостійній роботі студентів: опрацювати теоретичний матеріал, особливу увагу звернути на опрацювання педагогічних газет, журналів та на його основі розробити напрямки розвідки.

3. Основний етап за часом збігався безпосередньо з періодом проходження студентами педагогічної практики у визначеній наказом по університету школі. На цьому етапі організувалася робота у малих групах щодо збору інформації з визначеної проблеми та її опрацювання. Студенти розходилися по класах, у яких проводили спостереження, індивідуальні та групові бесіди, збирали необхідний матеріал. Через деякий час усі учасники «педагогічної розвідки» збиралися у «штабі», де і проводилося обговорення зібраного матеріалу, його систематизація, узагальнення. Студенти ділилися своїми здобутками (враженнями від спостережуваних занять, проведених вчителями школи або студентами-однокурсниками, аналізували шкільні ситуації, обмінювалися думками про ефективність тих чи інших форм, методів). На цьому етапі в учасників розвідки виникали спірні питання, які під керівництвом викладача, методиста, групового керівника трансформувалися у навчальну дискусію, творчий діалог, мозковий штурм.

4. Кінцевий етап полягав у тому, щоб студенти підводили підсумки проведеної розвідки, обробляючи отриману інформацію у формі творчих робіт, методичних доповідей, статей з питань психологічно-педагогічної проблематики. Зібрані матеріали студенти захищали в ході підсумкової конференції.

Крім того, на завершальному етапі роботи із завданнями-проблемами студентам пропонувалося виконати презентацію розробленого рішення. Презентація або представлення результатів і його складових, виступало дуже важливим і далеко не формальним аспектом використання системи розв'язання педагогічних завдань. Річ у тому, що вміння публічно представити інтелектуальний продукт, добре його прорекламувати, показати його достоїнства і можливості, напрямки ефективного використання, а також вистояти під шквалом критики, є дуже цінною інтегральною якістю сучасного вчителя.

Публічна презентація надавала можливість максимально розвивати навички публічної діяльності. Непублічна презентація менш ефективна, але навчальна роль її досить велика. Найчастіше вона виступала у вигляді звіту про стан виконання завдання. Залежно від того, чиє рішення представлялося, презентація була груповою або

індивідуальною. Індивідуальна презентація формувала відповідальність, зібраність, волю, а групова – аналітичні здібності, уміння узагальнювати матеріал, системно бачити проєкт.

У межах методичних рекомендацій із організації та проведення презентацій для студентів слід виділити такі як: органічність змісту й форми представлення матеріалу, у зв'язку з оцінюванням не лише розв'язання, але і спробу її подачі; доступність і зрозумілість презентації; оригінальність рішення і його представлення.

Проведення такої форми роботи під час практики вимагала від студентів не лише належної психологічно-педагогічної підготовки, але й прояву самостійності, творчості, відповідальності за виконання конкретної дорученої справи.

Наступний етап розвитку професійно-педагогічної спрямованості студентів продовжувався на IV курсі в ході виробничої практики (на робочому місця вчителя). Під час цієї практики студенти брали на себе роль учителя, класного керівника, випробовуючи свої знання й уміння у процесі проведення уроків та виховних занять у реальних умовах школи. Вони закріплювали свої вміння самостійно працювати з навчально-методичною літературою, училися планувати навчальні заняття, розробляти конспекти уроків, сценарії виховних заходів, аналізувати перші досягнення та невдачі своїх однокурсників, здійснювати самоаналіз і самооцінку проведеного уроку чи виховного заходу.

Завершальним етапом практичної підготовки студентів в умовах педагогічного університету є магістерська практика, у ході якої студенти-випускники мають можливість самостійно здійснювати навчально-виховний процес, детально познайомитися з усіма напрямками роботи вчителя фізичної культури, перевірити свої професійні здібності й можливості та оцінити власну придатність до обраної професії.

Під час проходження різних видів практики студентам пропонувалося фіксувати педагогічні ситуації, що потребувати морального вибору. На практичних і семінарських заняттях вони аналізували ці ситуації, разом знаходили оптимальне їх вирішення. У такий спосіб збагачувався практичний досвід майбутнього вчителя, розширювався арсенал його педагогічних засобів, проводилася робота щодо запобігання можливим помилкам у педагогічній діяльності.

Удосконалення якості підготовки педагогічних кадрів є актуальною проблемою в світлі реалізації реформи нової української школи. Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є формування соціальної відповідальності в учителів нової української школи. Підвищення прояву соціальної відповідальності в студентів буде успішним при оптимізації різних видів практики, їх орієнтації на формування соціально відповідальної поведінки.

Перспективи подальших розвідок даного дослідження полягають у вивченні передового іноваційного досвіду практичної роботи в формуванні соціальної відповідальності майбутніх учителів фізичної культури в умовах реалізації концепції Нової української школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Денисенко Н. Г. Теоретичні і методичні засади формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури: дис. ... д-ра. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2021. 610 с.
2. Кремень В. Нові вимоги до освіти та її змісту. Виклик для України: розробка рамкових основ змісту (національного curriculum) загальної середньої освіти для XXI століття: матеріали Всеукр. наук.-

- практ. конф. (Київ, 26–27 червня 2007 р.). Київ: ТОВ УВПК «Ексоб», 2007. С. 3–10.
3. Манчуленко Л. В. Формування творчого стилю діяльності майбутніх педагогів у процесі педагогічної практики: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Чернівці, 2006. 264 с.
  4. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи / упоряд.: Гриневич Лілія, Елькін Олександр, Калашнікова Світлана та ін. 2016. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna_serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf.
  5. Олійник О. О. Соціальна відповідальність: навч. посіб. Рівне: НУВГП, 2016. 222 с.
  6. Пшенична Л. Новий учитель Нової української школи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2019. № 1(85). С. 61–83.
  7. Савченко О. Я. Новий етап розвитку шкільної освіти і підготовка майбутнього вчителя. *Шлях освіти*. 2003. № 3. С. 2–6.
  8. Шаповалова І. В. Розвиток у майбутніх учителів фізичної культури творчої активності до професійного самовдосконалення: компетентнісний підхід. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2015. С. 412–418. URL: <http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2015/42/57.pdf>.
  9. Шульдик Г. О., Шульдик В. І. Педагогічна практика: навч. посіб. для студентів педагогічних вузів. Київ: Науковий світ, 2000. 143 с.

REFERENCE

1. Denysenko, N. G. (2021). Teoretychni i metodychni zasady formuvannya profesiyanoi mobil'nosti maybutnikh uchyteliv fizychnoyi kul'tury [Theoretical and methodical principles of formation of professional mobility of future physical education teachers]. *Doctor's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
2. Kremen', V. (2007). Novi vymohy do osvity ta yiyi zmistu. *Vyklyk dlya Ukrayiny: rozrobka ramkovykh osnov zmistu (natsional'noho kurykulumu) zahal'noyi seredn'oyi osvity dlya XX stolittya* [New requirements for education and its content. Challenge for Ukraine: development of the content framework (national curriculum) of general secondary education for the 21st century]: materialy Vseukrayins'koyi naukovopraktychnoyi konferentsiyi, 26–27 chervnya 2007, Kyiv. Kyiv: TOV UVPK «Eksob», 3–10 [in Ukrainian].
3. Manchulenko, L. V. (2006). Formuvannya tvorchoho stylyu diyal'nosti maybutnikh pedahohiv u protsesi pedahohichnoyi praktyky [Formation of the creative style of activity of future teachers in the process of pedagogical practice]. *Candidate's thesis*. Chernivtsi [in Ukrainian].
4. Hrynevych Liliya, Elkin Oleksandr, Kalashnikova Svitlana, Kobernyk Ivanna ... Shiyani Roman (2016). Nova ukrayins'ka shkola: kontseptual'ni zasady reformuvannya seredn'oyi shkoly [New Ukrainian school: conceptual principles of secondary school reform]. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna_serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf [in Ukrainian].
5. Oliynyk, O. O. (2016). Sotsial'na vidpovidal'nist' [Social responsibility]: a textbook. Rivne [in Ukrainian].
6. Pshenychna, L. (2019). Novyy uchytel' Novoyi ukrayins'koyi shkoly [New teacher of the New Ukrainian School]. *Pedahohichni nauky: teoriya, istoriya, innovatsiyini tekhnolohiyi*, 1(85), 61–83 [in Ukrainian].
7. Savchenko, O. Ya. (2003). Novyy etap rozvytku shkil'noyi osvity i pidhotovka maybutn'oho vchytelya [A new stage in the development of school education and training of future teachers] *The way of education*, 3, 2–6 [in Ukrainian].
8. Shapovalova, I. V. (2015). Rozvytok u maybutnikh uchyteliv fizychnoyi kul'tury tvorchoyi aktyvnosti do profesiynoho samovdoskonalennya: kompetentnisnyy pidkhid [Development of future physical culture teachers' creative activity towards professional self-improvement: competence approach]. *Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools*, 412–418. URL: <http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2015/42/57.pdf> [in Ukrainian].
9. Shuldyk, G. O., & Shuldyk, V. I. (2000). Pedahohichna praktyka [Pedagogical practice]. Kyiv: Scientific world [in Ukrainian].